

МОДЕЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЇ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ЗМІНУ РЕЖИМУ У ВИБРАНІЙ КРАЇНІ-МІШЕНІ ЧЕРЕЗ ЇЇ ЗАНУРЕННЯ В ХАОС, НА ОСНОВІ МЕТОДУ ФУНКЦІОНАЛЬНО ЗНАЧИМИХ ПРОМІЖНИХ СТАНІВ

Розглядається методичний підхід до моделювання стратегії, спрямованої на зміну режиму у вибраній країні-мішені через її занурення в хаос. Запропонована граф-модель сценарія реалізації стратегії зміни політичного режиму, що будується на основі методу функціонально значимих проміжних станів (ФЗПС). Для кожного ФЗПС сформована своя група показників успішності виконання завдань проміжного стану. Показано, що головною мішенню, на яку націлюються всі сили і засоби агресора для реалізації своїх геополітичних інтересів по трансформації світового порядку, є державність. Щоб захистити державність, тобто не допустити насильницької зміни режиму, потрібно перш за все зберегти соціально-політичну стабільність в країні.

Ключові слова: зміна політичного режиму; хаос; метод функціонально значимих проміжних станів; державність, соціально-політична стабільність, національна безпека.

Актуальність проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Стаття присвячена проблемі забезпечення національної безпеки в умовах штучно створеного високого рівня соціально-політичної нестабільності в суспільстві. Сили сектору безпеки і оборони України повинні завчасно виявляти спроби інших держав дестабілізувати ситуацію в державі, перекрити фінансові потоки, що спрямовуються на підготовку державного перевороту та захоплення влади легально підготовленою опозицією. У цих умовах актуальним науковим завданням виступає встановлення закономірностей щодо збереження соціально-політичної стабільності в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У монографії Рачья Арзуманяна [1] розглянуті технології занурення країни в хаос і зміни політичного режиму на основі парадигми нелінійності середовища безпеки ХХІ століття, проте отримані результати для використання в конкретній країні вимагають урахування специфіки даної країни, які в роботі не розглянуті.

У монографії [2] в загальному вигляді розглянута специфіка нинішніх воєн, яка полягає в тому, що вони ведуться не тільки традиційними збройними засобами, але і нетрадиційними, без використання збройних засобів. Проте приведений перелік цілей таких воєн не є повним, про що свідчать події останніх років в Україні і в Грузії.

У монографії [3] викладено новий підхід до проблем стратегії: яким чином досягти бажаних політичних результатів і нанести поразку противнику при мінімальних затратах ресурсів та втратах. Мислення, що базується на досягненні ефектів, припускає розуміння важливості поєднання військової сфери з іншими елементами національної потужності для досягнення оперативних і стратегічних цілей війни. Завдяки мисленню, що базується на досягненні ефектів, з'являється шанс, що з часом стане нормою усвідомлення того, що здійснювані дії можуть приводити до кумулятивних і каскадних ефектів, що розповсюджуються по всіх рівнях і аренах, на яких реалізується національна політика. Підхід, що базується на досягненні ефектів, може сприяти розумінню важливості чіткого визначення цілей національної політики і кінцевих результатів стратегії національної безпеки, що реалізується.

У публікації [4] розглянуті тенденції зміни пріоритетів геополітичних інтересів провідних держав, проте сучасні підходи до вибору методів і засобів реалізації своїх геополітичних інтересів в роботі детально не розглянуті. У статті [5] автор проаналізував методи і засоби ведення гібридних воєн в стратегії США і НАТО. Проте методи протидії таким війнам описані лише в загальному вигляді.

У монографії [6] розглянуті найбільш уживані моделі стабільності соціальних систем, проведено оцінювання рівня соціально-політичної нестабільності на окремих етапах життєдіяльності держави, проте в роботі не узагальнені закономірності зростання рівня

соціально-політичної нестабільності та не визначені функціонально значущі проміжні стани динаміки внутрішньо-політичної ситуації в державі, які спрямовуються на зміну її політичного режиму.

Метою статті є систематизація основних закономірностей зростання рівня соціально-політичної нестабільності, визначення функціонально значущих проміжних станів динаміки внутрішньо-політичної ситуації в державі та розробка на цій основі граф-моделі сценарія реалізації стратегії зміни політичного режиму.

Виклад основного матеріалу

До недавнього часу війни велися традиційними збройними засобами з використанням регулярних армій. Критерієм війни завжди вважалося застосування збройних (летальних) засобів. Специфіка нинішніх воєн полягає в тому, що вони ведуться не тільки традиційними збройними засобами, але і нетрадиційними, наприклад, політичними, економічними, інформаційними, ідеологічними, психологічними, гуманітарними, розвідувальними, які часто виявляються ефективнішими і більш руйнівними [2]. Для таких воєн критеріями є вже не використовувані засоби, а цілі, що досягаються, зіставні з цілями, які зазвичай переслідуються в ході традиційних воєн. Це, як правило, знищення, розграбування, окупація, зміна режиму, занурення в хаос, використання як інструмент для реалізації своїх геополітичних інтересів, наприклад, залучення країни до збройного конфлікту з вибраним для знищення (ослаблення) супротивником. Завдяки вживаним технологіям на сучасному етапі ці цілі можуть бути досягнуті без застосування летальної зброї. Прикладом цього може служити розв'язана Заходом «холодна» війна, в результаті якої Захід, не застосовуючи традиційної летальної зброї, отримав перемогу над СРСР.

З перерахованих цілей останнім часом пріоритет віддається зміні режиму через занурення в хаос або виведення країни-мішені на кромку хаосу [1]. Завдяки зміні режиму, наприклад, США встановлюють маріонеткові режими і їх руками вирішують свої стратегічні завдання. Відпрацьованими технологіями *зміни режиму* як цілі нинішньої війни, правомірно вважати так звані «кольорові» революції у ряді держав. Такі війни об'єднує одна і та ж прихована мета — знищення національної державності. Державність є головною мішенню, на яку націлюються всі сили і засоби агресора для реалізації своїх геополітичних інтересів по трансформації світового порядку.

Щоб захистити державність (не допустити насильницької зміни режиму), потрібно, по-перше, зберегти соціально-політичну стабільність в країні; по-друге, виявити головний напрям наступу супротивника, оцінити сили, що залучаються, засоби, ресурси, характер і масштаб їх застосування; по-третє, зрозуміти його задум і основні сценарії його реалізації; по-четверте, підготувати необхідні сили, засоби, ресурси і виробити чітку стратегію протидії.

Збереження соціально-політичної стабільності в країні є найголовніша умова забезпечення національної безпеки [6]. Оскільки соціальні системи відносяться до складних систем, то для їх дослідження застосовні теорія і методи аналізу складних систем.

Стабільність системи, природно, розглядається не як щось застигле, що намертво скріплює систему, не як її закостенілість, замороженість. У стабільному стані система самозберігається, але при цьому в ній допускаються такі зміни, які не є системоруйнівними. У природі не буває абсолютно стабільних систем: вони мають різний ступінь стабільності. Високий ступінь стабільності означає жорстку опірність як внутрішнім змінам, так і зовнішнім впливам. Існування будь-якої системи припускає лише мінімально необхідний ступінь стабільності. Така стабільність у динамічних системах покоїться на сукупності нестійких рівноваг між системоутворювальними і системоруйнівними процесами.

Категорія стабільності виступає як самостійна цінність. У ієрархії суспільних цінностей її важко звести до яких-небудь інших, окрім однієї, що виступає стосовно неї як цінність вищого рівня. Ця цінність – упорядкованість. Вона інтегрує всю сукупність відносин усередині суспільства. Стабільність суспільства визначається через упорядкованість або, іншими словами, “соціальний порядок” [10].

Для суспільних систем стабільність виражається в таких упорядкованих процесах в економіці, соціальному житті, політиці, культурі, міжетнічних стосунках, релігійному середовищі, яким, з одного боку, властиві суперечність і навіть конфліктність, з іншого боку, вони регулюються сукупністю інститутів і відносин, перебувають у стані “соціального порядку”, забезпечуючи поступальний розвиток усієї суспільної системи.

Порушення стабільності в суспільстві слід розглядати як “соціальну патологію”, “функціональний розлад”, словом, як небезпечне захворювання суспільного організму, для боротьби з яким повинні бути розроблені відповідні механізми досягнення і підтримання суспільної стабільності.

Процес забезпечення національної безпеки держави (організація й здійснення такого рівня захисту життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства й держави, при якому забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам) будемо розглядати з позицій системного підходу, з використанням теорії складних систем [6]. Для цього такий процес необхідно представити як ієрархічний, багаторівневий, провести його декомпозицію на кілька більш простих підпроцесів зі своїм деревом цілей. Крім того, слід здійснити декомпозицію цілей, “зв’язати” їх із кожним підпроцесом, розподілити за рівнями ієрархії.

Сталий розвиток суспільства за критерієм Ur умовно покажемо монотонно зростаючою фазовою траєкторією F_t (рис. 1). Читати рисунок треба так: у момент T_k розглянуте суспільство (державу) S досягло рівня свого розвитку Ur_k . Для наочності рівень розвитку оцінений на рисунку одним критерієм, наприклад, величиною валового внутрішнього продукту (ВВП). Натомість реальний розвиток оцінюється цілим набором критеріїв, які формально можна представити у вигляді матриці, вектора й т. ін.

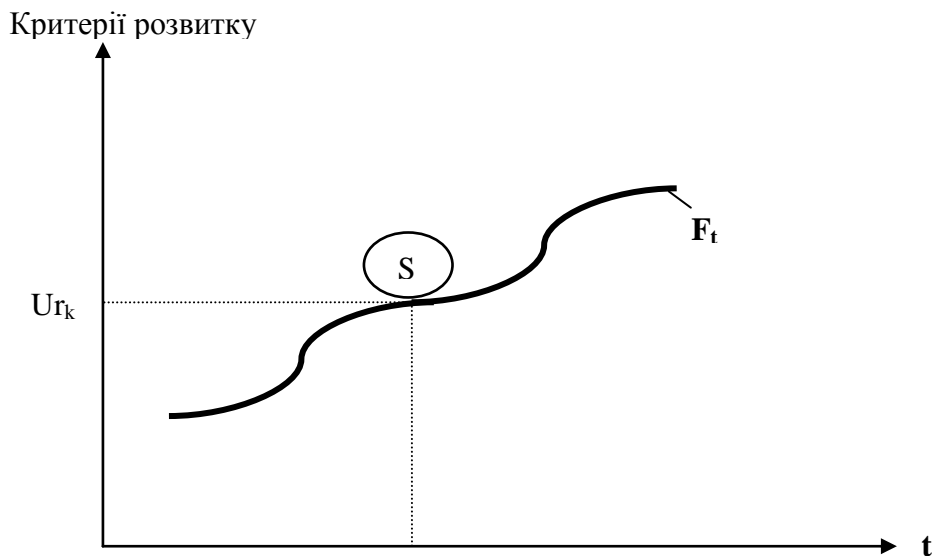

Рис.1. Приклад фазової траєкторії усталеного розвитку держави S

Виходячи з визначення, сталий розвиток буде тоді, коли фазова траєкторія монотонно зростатиме, а для цього необхідно забезпечити насамперед економічну й соціально-політичну стабільність у державі (суспільстві). Для спрощення подальших викладень мову будемо вести про державу, маючи на увазі, що вона акумулює в собі й персоніфікує і суспільство, і, тим більше, особистість, про що йдеться в Законі України “Про основи національної безпеки України”.

Незалежно від того, якого типу політична система в тій або іншій конкретній країні, який ця система реалізує політичний курс, діяльність влади в остаточному підсумку повинна бути підпорядкована цілям збереження стабільності контрольованих нею соціально-політичних процесів у державі.

Стабільність дозволяє домагатися підвищення керованості суспільних процесів, тому її можна уважати інтегральною характеристикою не тільки політичного режиму, але й соціального порядку в цілому. З огляду на те, що політичні інститути, будучи своєрідним продовженням і закріпленням соціальних норм і відносин, передусім покликані упорядковувати суспільні зв'язки, досягнення ними політичної стабільності набуває виняткового значення в діяльності держави.

Із теорії стабільності складних систем відомо, що в першому наближенні стабільність складної системи може бути досліджена за допомогою двох найбільш уживаних моделей: моделі стійкої (усталеної) стабільності (рис.2,а) і моделі нестійкої стабільності (рис.2,б) [6].

Модель умов розвитку системи S на рис.2,а описує ринкові умови її функціонування, наявність незалежної судової влади, незалежних засобів масової інформації, розвиненого громадянського суспільства й інших атрибутів демократичної держави. Наявність увігнутої дискримінаційної характеристики є необхідною умовою здійснення в системі саморегулювання або самонастроювання (у нашому випадку це означає забезпечення стійкої стабільності в точці R_{us} відповідно до досягнутого рівня розвитку держави Ur_k (рис.1). Точка R_{us} – точка стійкої стабільності системи S .

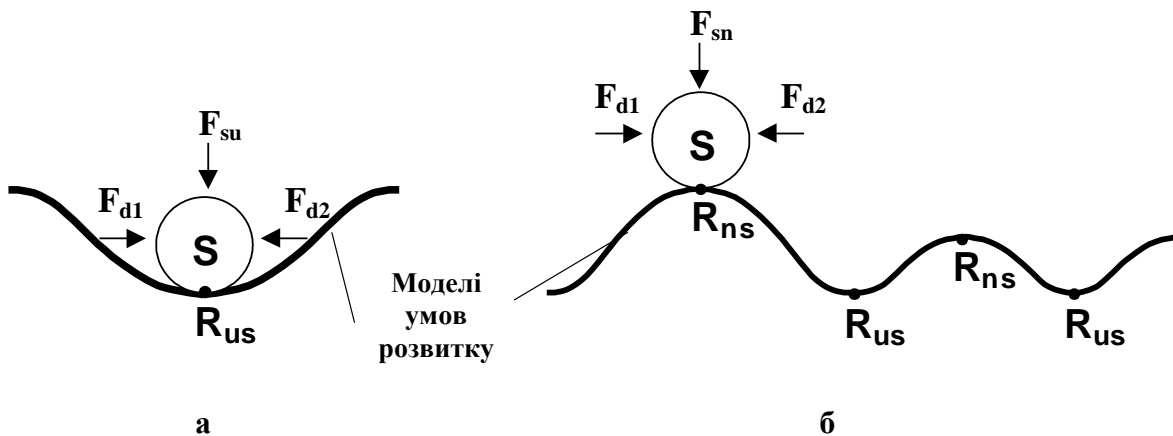

Рис. 2. Моделі стабільності складної системи: а – стійка, б – нестійка

Завдяки увігнутій дискримінаційній характеристиці є можливість “вимірювати” не тільки знак відхилення системи від рівноважного стану, але й величину цього відхилення.

У демократичному суспільстві ці вимірювання проводять незалежні засоби масової інформації, структурні елементи громадянського суспільства, політична опозиція, окремі особи шляхом, наприклад, критики влади або її представників, а також незалежна судова влада. Реагуючи на виступи засобів масової інформації, критику, політики або представники влади визнають свої помилки, анулюють прийняті раніше рішення, які не влаштовують суспільство, а система при цьому сама повертається у вихідну точку R_{us} . У такій системі є сприятливі можливості для скорочення збитку від неефективного управління, лобіювання певних інтересів, корупційних дій і т. ін. Розмір відверненого в такій моделі збитку залежить від часу реакції описаної вище “вимірювальної підсистеми”, і суспільство може не зазнати втрат взагалі, якщо будуть виявлені й обнародовані не наслідки якихось тіньових схем, угод, корупційних дій, а *наміри* вчинити протиправні дії. Ефективність функціонування такої системи багато в чому залежить від організації й використання інституту незалежної експертизи програм, проектів, стратегій, концепцій, важливих державних рішень тощо.

У складній соціальній системі, якою є держава або її окремі сфери, завжди діють різного роду дестабілізуючі чинники, умовно позначені на рисунках як F_{d1} й F_{d2} . У принципі вони можуть мати різні напрями, наприклад для України – сили, що виступають за збереження позаблокового статусу, вступ до НАТО, ЄС, ЄП, ОДКБ, за нейтралітет. Якщо одна з цих сил стане переважати над іншими й під її тиском буде прийняте відповідне рішення, система через деякий час перейде в новий стан (рис. 2,б), але для того, щоб система виявилася в точці стійкої стабільності, потрібно значно більше часу, до того ж у процесі такого переходу можуть з'явитися нові дестабілізуючі сили, для нейтралізації або урівноваження яких будуть потрібні нові ресурси, яких у держави на той момент може просто не виявитися.

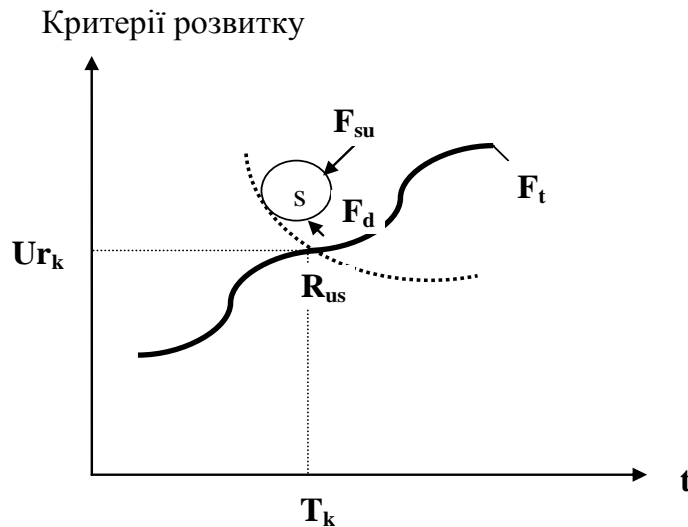

Рис. 3. Приклад реакції держави S, що розвивається за моделлю усталеної стабільності, на гіпотетичну дестабілізуючу силу (загрозу)

У цілому дестабілізуючі сили мають характер викликів, небезпек або загроз. Причому вони можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми стосовно аналізованої держави.

Кілька слів про стабілізуючу силу F_{su} (рис.3). Умовно її можна зіставити, наприклад, із повноваженнями, реалізованими президентом, парламентом, правоохоронними органами, силовими структурами й т. ін. Призначення сили F_{su} у державі, у якій забезпечується стійка стабільність її розвитку, полягає в тому, щоб не допустити появи, нарощування такого потенціалу дестабілізуючих сил F_{d1} і F_{d2} , які б вивели державу із точки стійкої стабільності R_{us} на таку відстань, коли повернення за умови саморегулювання в цю точку стає неможливим. Характерним для цієї моделі є те, що зі збільшенням “глибини яру”, тобто підвищенням стабільності, для збереження на виході того ж результату потрібна менша за величиною стабілізуюча сила F_{su} і допускається більша за величиною дестабілізуюча сила F_{d1} (F_{d2}). Оскільки з кожною силою пов’язуються певні ресурси, то природно, що система зі стійкою стабільністю зажадає менше ресурсів для збереження свого статусу у випадку зростання дестабілізуючої сили.

На рис. 3 показана модель нестійкої стабільності системи (скажімо, у тій же точці досягнутого рівня розвитку держави Ur_k) (рис.1).

Опукла траєкторія описує умови функціонування командно-розподільчої системи, у якій стійкий стан у точці нестійкої стабільності R_{ns} забезпечується стабілізуючою силою F_{sn}

(наприклад, сильною президентською владою, опорою на силові структури, диктаторським режимом, централізованим плануванням розвитку на рік, п'ятирічку й ін.).

Стабільність держави, побудована за такою моделлю, більш чутлива до дестабілізуючих чинників, і, природно, збереження стабільності вимагає більшої за величиною стабілізуючої сили F_{stb} , а отже, і більше ресурсів.

Останнім часом цими постулатами часто користуються США, коли їм треба змінити в тій або іншій державі політичний режим (як це було в Грузії, Лівії). Вони готують і нарощують потенціал дестабілізуючих сил, як правило, усередині держави-об'єкта, послаблюють стабілізуючу силу, різними способами знижують рівень стабільності в державі ("розгинають" криву) і на цій хвилі приводять до влади новий уряд, лояльний до США, послуговуючись яким, згодом здійснюють так зване зовнішнє управління [7].

Зазначені обставини дозволяють вибрати у якості критеріїв забезпечення національної безпеки - *рівні соціально-політичної стабільності та нестабільності в державі*. При дослідженнях стратегій, орієнтованих на зміну режиму через занурення в хаос або виведення країни-мішені на кромку хаосу найбільш інформативним виявляється критерій - *рівень соціально-політичної нестабільності в державі-мішені*, який детально описаний в монографії [6].

На рис. 4 зображено гіпотетичний приклад нарощування соціально-політичної нестабільності в державі до критичного рівня, при якому настає криза (хаос), тобто досягається прикінцева мета стратегії.

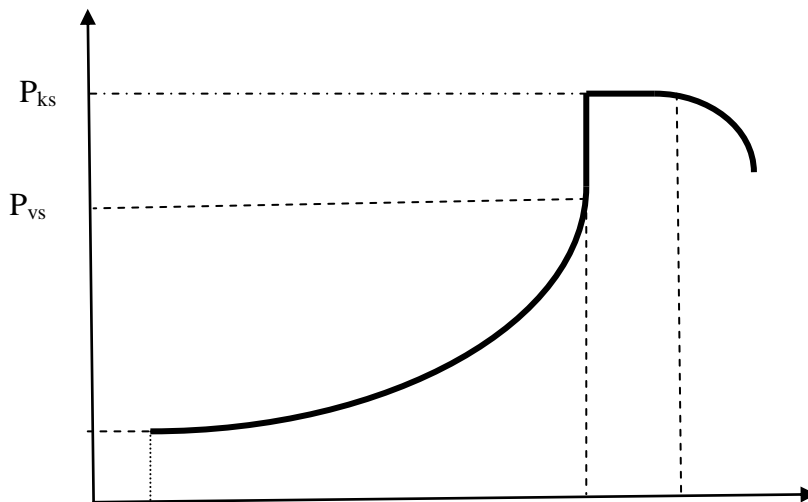

Рис. 4. Гіпотетичний приклад ескалації соціально-політичної нестабільності в державі

Типовий сценарій реалізації стратегії зміни політичного режиму передбачає проходження низки функціонально значимих проміжних станів (ФЗПС), рис.6.

На рисунку позначено:

S1- ФЗПС, який полягає у розробці стратегії зміни політичного режиму у вибраній країні-мішені;

S2- ФЗПС, який передбачає поглиблення політичного, економічного і військового співробітництва з країною-мішенню;

S3- ФЗПС, який передбачає формування мережі недержавних громадських структур та організації фінансування їх діяльності;

S4- ФЗПС, який передбачає створення мережі агентури впливу вищої ланки управління;

S5- ФЗПС, який передбачає законодавче забезпечення очікуваних змін у політичній, економічній, соціальній та інших сферах життєдіяльності країни-мішені;

S6- ФЗПС, який полягає у інформаційному забезпеченні очікуваних змін (встановлення контролю за інформаційним та експертним простором);

S7- ФЗПС, який передбачає створення мережі агентури впливу середньої ланки;

S8- ФЗПС, який передбачає формування сіткових мереж політичної юрби та їх інформаційного забезпечення;

S9- ФЗПС, який передбачає практичну дестабілізацію соціально-політичної ситуації в країні-мішені;

S10- ФЗПС, який передбачає захват будівель центральних органів влади і відсторонення від влади вищого політичного керівництва держави. На рис.5 ФЗПС умовно зображені у вигляді послідовної мережі. На практиці більшість ФЗПС досягаються паралельними у часі діями.

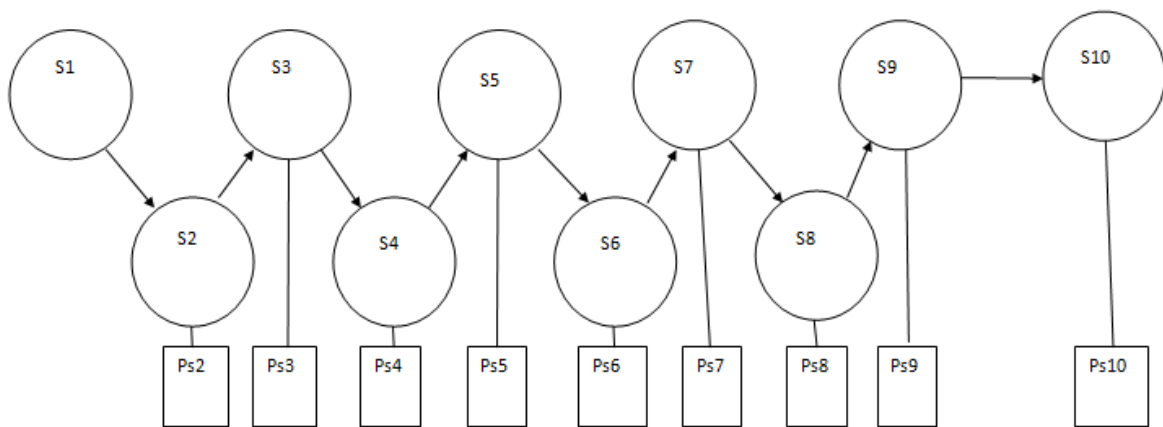

Рис. 6. Граф-модель сценарія реалізації стратегії зміни політичного режиму на основі ФЗПС

Ступінь досягнення кожного S-го ФЗПС оцінюється відповідним набором (вектором) показників (індикаторів) Ps, які задаються, як правило, на етапі розробки стратегії зміни політичного режиму у вибраній країні-мішені, яка, як правило, є таємною, тому для широкого загалу вони не є відомими.

Вивчення досвіду зміни політичних режимів деяких держав у недалекому минулому дозволяє виділити такі основні показники:

Ps2:

Ps2-1- розширення штату працівників дипломатичного представництва у вибраній країні-мішені;

Ps2-2- посилення розвідки на території країни-мішені;

Ps2-3- збільшення інформаційно-психологічних впливів на політичне керівництво, представників політичної та наукової еліти, а також на окремі групи населення;

Ps2-4- вивчення потенційних кандидатів на керівні посади опозиційного руху.

Ps3:

Ps3-1- лобювання створення різного роду недержавних організацій (НДО), фондів, центрів та об'єднань;

Ps3-2- збільшення кількості грантів, проведення конференцій, семінарів, обміну делегаціями;

Ps3-3-інформаційні вкидування в інформаційний простір;

Ps3-4-інтенсифікація соціальних опитувань, прогнозів і т.ін.;

Ps3-5-збір стратегічної інформації про державу та моделювання окремих груп та прошарків населення;

Ps3-6-формування баз даних про потенційних учасників антиурядових заходів тощо;

Ps4:

Ps4-1-проведення спеціальних інформаційних операцій по нарощуванню іміджу окремих осіб вищої ланки державного управління та нейтралізації небажаних осіб в системі державного управління;

Ps4-2-посилення індивідуальної роботи з відібраними кандидатами та формування із них агентури впливу вищої ланки державного управління;

Ps4-3-інтенсифікація візитів та підготовка агентури впливу у зарубіжних центрах;

Ps4-4-надання допомоги у створенні політичних опозиційних партій, їх програм та підготовка політичних лідерів.

Ps5:

Ps5-1-лобіювання внесення змін до законів щодо політичного курсу, що реалізує держава;

Ps5-2- лобіювання внесення змін до законів щодо відповідальності за участь у заходах, спрямованих проти правлячого режиму;

Ps5-3-лобіювання внесення змін до законів щодо обмеження діяльності окремих політичних організацій (заборона Компартії України) та політично активних категорій населення (пенсіонерів, афганців, ветеранів, дітей війни тощо);

Ps6:

Ps6-1-встановлення контролю за інформаційним простором;

Ps6-2-встановлення контролю за експертним простором;

Ps6-3- встановлення контролю за ЗМІ, телебаченням;

Ps6-4-здійснення інформаційно-психологічних впливів на політичне керівництво та населення країни у вигідному для агресора напрямі;

Ps6-5-організація підтримки опозиційних сил з боку сусідніх держав;

Ps6-6- здійснення інформаційних атак на систему духовно-моральних цінностей та політико-ідеологічну систему держави;

Ps6-7-формування образу ворога, який буде винним у дестабілізації ситуації в державі;

Ps7:

Ps7-1- здійснення інформаційно-психологічних впливів на широкі верстви населення, зокрема на молодь;

Ps7-2-активізація роботи недержавних організацій;

Ps7-3-підготовка активістів (бойовиків);

Ps7-4-стимулювання діяльності екстремістських рухів та організацій;

Ps7-5-проведення інформаційних атак на окремі релігійні організації;

Ps7-6- збільшення кількості грантів, проведення конференцій, семінарів; програм навчання молоді за кордоном;

Ps8:

Ps8-1-проведення мітингів, маршів, масове реагування на окремі події в країні або в окремих її регіонах;

Ps8-2-створення мережецентричних систем для швидкого формування політичної юрби;

Ps8-3-заготовка інцидентів, опозиційної символіки, лозунгів, знаків тощо;

Ps8-4-придбання палаток, апаратури зв'язку, музичних центрів, гучномовців, посуду, біотуалетів тощо;

Ps8-5-придбання обладнання для проведення мітингів, підготовки відео- та радіо-репортажів з місць перебування великих груп людей;

Ps9:

Ps9-1-реалізація інцидентів для провокування масових протестів;

Ps9-2-висування ультиматумів владним структурам;

Ps9-3-силова підтримка опозиційних дій;

Ps9-4-організація снайперської підтримки опозиційних дій;

Ps9-5-мобілізація зарубіжних ЗМІ і забезпечення їх безперешкодної діяльності;

Ps9-6-спеціальне інформаційне забезпечення (заготовки телезвернень, репортажів, інтерв'ю, телефонних розмов, надзвичайних ситуацій, блокування та контроль мереж зв'язку, електронної пошти, Інтернет, прослуховування окремих політиків, керівників силових структур і т.ін.);

Ps9-7-блокування у місцях постійної дислокації військових формувань, міліції, внутрішніх військ тощо;

Ps9-8-блокування політичного керівництва, урядового зв'язку, телекомунікаційних центрів, барикадування вулиць та шляхів сполучення державних установ;

Ps9-9-здійснення провокацій, терористичних актів, підпалів, вбивств активістів, журналістів та правоохоронців.

По мірі успішної реалізації сценарію зростає рівень соціально-політичної нестабільності, і при досягненні порогу втрати стабільності P_{vs} в країні настає хаос (ФЗПС Ps9). Слід зазначити, що поріг втрати стабільності P_{vs} для кожної країни різний. Методика його визначення буде розглянута у наступних публікаціях.

Незалежно від досягнутого рівня стабільності, кожна держава зацікавлена у своєму прогресивному розвитку. Для цього політичне керівництво повинне будувати свою політику так, щоб зменшувати або нейтралізувати деструктивні сили, які мають як внутрішнє, так і зовнішнє походження, реалізовувати власні національні інтереси, збільшувати національні цінності й забезпечувати тим самим стійкий (усталений) розвиток на певному часовому інтервалі. Іншими словами, це означає забезпечувати національну безпеку в класичному її трактуванні.

Відзначені аспекти вказують на необхідність перегляду стратегічних пріоритетів політики національної безпеки та удосконалення механізмів їх реалізації, насамперед істотної модернізації системи обґрунтування й прийняття стратегічних рішень, удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення, розширення можливостей Головного ситуаційного центру управління президента, упровадження методів і моделей імітаційного моделювання, прогресивних інформаційних технологій тощо.

Висновок

Формуючи політику національної безпеки, варто пам'ятати, що дестабілізуючі сили, які супроводжують соціальні процеси, як правило, характеризуються відносно великими часовими інтервалами виникнення, нагромадження й загасання, "розмитістю" точок прикладення, що робить ці процеси відносно інерційними й слабо керованими, а іноді

повністю некерованими на великих часових відрізках. Втрати, яких зазнає при цьому суспільство, важко оцінити, а ще складніше відновити. Тому система забезпечення національної безпеки повинна, по можливості, орієнтуватися не на створення нейтралізаційних сил у відповідь на сили, що з'явилися або уже дестабілізують суспільство, а ініціювати превентивні дії. Мають ефективно функціонувати розвідка і контррозвідка, ЗМІ та громадянське суспільство. Здоровий глузд підказує, що найбільш "ощадливим" шляхом забезпечення національної безпеки держави є раннє виявлення викликів і небезпек, недопущення їхнього переростання в реальні загрози.

Література

1. Арзуманян Р. Кромка Хаоса. Сложное мышление и сеть: парадигма нелинейности и среда безопасности XXI века. М.: Издательский Дом «Регнум», 2012. 600 с.
2. Грачева Т.В. Невидимая Хазария. Алгоритмы геополитики и стратегии тайных войн мировой закулисы. - Рязань: Зерна, 2009.-400с.
3. Арзуманян Р.В. Стратегия иррегулярной войны: теория и практика применения. Теоретические и стратегические проблемы концептуализации, религиозные и военно-политические отношения в операционной среде иррегулярных военных действий / Под общ. ред. А.Б. Михайловского. — М.: АНО ЦСОиП, 2015.— 334 с.
4. Богданович В.Ю. НАТО и Украина (Кто и зачем тянет Украину в НАТО) /В.Ю.Богданович, Ю.В.Егоров, А.Я.Маначинский.- К.:Изд. Дом «Румб», 2008.-200с.
5. Александр Бартош. Гибридные войны в стратегии США и НАТО. Электронный ресурс. - Режим доступа: http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1_nato.html
6. Богданович В.Ю., Свида І.Ю., Скулиш Є.Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України: моногр. : у 7т..-Т.1.Теоретичні основи, методи й технології забезпечення національної безпеки України / В.Ю.Богданович, І.Ю.Свида, Є.Д.Скулиш; за заг. ред. Є.Д.Скулиша.-К.:Наук.-вид.відділ НА СБ України, 2012.-548с
7. Корнилов В. План внешнего управления Украиной. Электронный ресурс.- Режим доступа: <http://cis.org.ua/content/view/142/1/>
8. Дергачев В.А. Цивилизационная геополитика (Большие многомерные пространства). Научная монография. — Одесса: ИПРЭИ НАНУ, 2003. — 262 с.
9. Дергачев В.А. Новая геополитическая архитектура Евразии: от Атлантики до Тихого океана.- М.: Институт стратегических оценок и анализа: Вестник аналитики, 2010, №4.
10. Парсонс Т. Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения / Т. Парсонс // THESIS. Теория и история экономических и социальных институтов и систем. – 1993. – с. 92–95.].
11. Сивков К. Мятаж по расписанию.-М.: Ежедневник «Военно-промышленный курьер».-Электронный ресурс.- Режим доступа: <http://vpk-news.ru/articles/23784>

Надійшла 19.04.2015 р.

Рецензент: д.т.н., проф. Шевченко В.Л.